

Acad. Roy. Scienc. d'Outre-Mer
Biographie Belge d'Outre-Mer,
T. IX, 2015, col. 332-336

RUBBENS (*Antoine*), Advocaat en Hoogleraar (Lokeren, 06.09.1909 – Brussel, 14.08.2000). Zoon van Georges en van Cauwe, Julia.

Antoine Rubbens werd op 6 september 1909 geboren in Lokeren. Hij werd Baccalaureus in de Thomistische Filosofie in 1933 en Dr. in de Rechten in 1935, beide aan de Katholieke Universiteit Leuven. Eveneens in 1935 werd hij gegradueerde in de Koloniale Wetenschappen.

Nadat hij in 1935-1936 werkzaam was geweest als attaché op het kabinet van de Minister van Koloniën, doorliep hij drie carrières gedurende zijn ruim dertig jaren in Afrika. In 1969 begon hij nog aan een nieuwe uitdaging bij zijn terugkeer in België. Met die vier professionele loopbanen combineerde hij een diepgaande sociale inzet.

In juni 1936 begon zijn eerste carrière in Afrika. Hij werd gewestbeheerder in Ruanda-Urundi, een functie die hij zou uitoefenen tot in 1941, toen hij substitueert

van de krijgsauditeur werd. In die hoedanigheid was hij vooral actief in het oosten van Congo. In 1943 maakte hij de overstap naar de burgerlijke magistratuur. Hij was substituut van de procureur des Konings in Leopoldstad, Coquilhatstad, Luluaburg (waar hij het parket oprichtte) en Kabinda.

Bijna tien jaar na zijn eerste aanstelling in koloniale dienst maakte hijzelf aan deze loopbaan een einde omdat hij zich steeds minder kon identificeren met een bestuur dat hij ervaarde als autoritair en onvoldoende begaan met het lot van de Congolese bevolking. In 1945 werd hij advocaat bij het hof van beroep van Elisabethstad, een beroep dat hij vijftien jaar lang met veel overgave zou uitoefenen. Het was de periode waarin hij zich moedig afzette tegen vormen van apartheid en andere onrechtvaardigheden die inherent zijn aan een situatie van koloniale dominantie. Het artikel „Le colour-bar au Congo belge”, dat hij publiceerde in *Zaire* in 1949, geeft die bekommernis goed aan; ook, bij wijze van voorbeeld, zijn „L'apprentissage de la démocratie au Congo belge”, in 1953 gepubliceerd in *La Revue Politique*, geeft aan dat hij een voorloper was op de weg van de politieke emancipatie van Belgisch Afrika. Ondanks zijn druk leven aan de balie was hij in die periode uitzonderlijk productief. Naast zijn juridische publicaties en zijn meer politiek en soms zelfs polemisch werk, vond hij ook nog de tijd om het werk over de Bantoe filosofie van Placied Tempels in het Frans te vertalen. „*La philosophie bantoue*” werd dankzij hem ruim bekend en verspreid; eerst verschenen in 1945 kende het werk nog nieuwe uitgaven in 1949 en 1965, hetgeen het belang ervan illustreert. In 1945 publiceerde Rubbens „*Dettes de guerre*”, een verzameling opstellen die in die tijd visionair waren en meer de aandacht hadden moeten trekken van de koloniale overheden.

Rubbens' inzet voor de Congolese bevolkingen uitte zich in Elisabethstad ook erg concreet. Samen met zijn echtgenote opende hij de dialoog in een omgeving die daarvoor allesbehalve open stond (cf. de „colour bar”). Dat het echtpaar Rubbens kennissen opzocht in de *cité indigène* was in die tijd niet evident en het werd hen door velen niet in dank afgenomen. Terwijl Mevrouw Rubbens zich actief bekommerde om sociale problemen, o.m. door haar werk in de *foyers sociaux*, organiseerde haar echtgenoot cursussen educatie en juridische vulgarisatie; zijn naam blijft verbonden met het *Institut Saint-Boniface*. In die periode was hij tevens stichtend lid en lid van het directiecomité van de *Centre d'étude des problèmes sociaux indigènes* (CEPSI). Ondanks zijn *non-conformisme* in een conservatieve omgeving werden zijn verdiensten erkend in Leopoldstad. In 1949 werd hij vertegenwoordiger van de belangen van de

Congolezen in de Katangese provincieraad, en in 1953 vervulde hij dezelfde functie op het niveau van geheel de kolonie in de gouvernementsraad.

In 1960 begon Rubbens nog maar eens aan een nieuwe carrière, toen hij hoogleraar werd aan de rechtsfaculteit van de Universiteit Lovanium. Als „unitarist” werd hij, tijdens de Katangese secessie, met open armen onthaald in Leopoldstad. Hij werd in 1962 decaan, een functie die hij vervulde tot zijn afscheid van Kinshasa in 1969. Hij vormde generaties studenten, die hem vandaag nog steeds kennen als *le Doyen Rubbens*, en bleef wetenschappelijk uiterst actief. Uit deze periode dateren zijn standaardwerken over gerechtelijk recht en strafprocesrecht, maar hij publiceerde tevens over gewoonterecht en fiscaal recht. Hij was ook medeoprichter van de *Revue judiciaire congolaise* en stond het Ministerie van Justitie bij in het raam van de *Commission de réforme judiciaire*. Ook in Kinshasa bleef het echtpaar Rubbens sociaal actief, o.m. in de *foyers sociaux* van Lemba en Lovanium en in de *Cercle Jean XXIII*.

Terug in België ging hij een laatste grote uitdaging aan. In 1969 werd hij  en van de mede-oprichters van de Universitaire Faculteiten Sint-Aloysius (UFSAL, thans KU Brussel). In die moeilijke pionierstijd stampte hij de rechtsfaculteit uit de grond: hij werd de eerste decaan, een functie die hij uitoefende tot in 1974. Sedert 1971 was hij tevens buitengewoon hoogleraar aan de KU Leuven. Ook dan vond Rubbens nog tijd voor sociaal engagement, o.m. als voorzitter van de v.z.w. Broederlijk Delen – *Entraide et Fraternité*. In 1979 werd hij toegelaten tot het universitaire emeritaat.

Als mens had Rubbens uitzonderlijke kwaliteiten. Kenmerkend waren zijn grote hoffelijkheid en minzaamheid, zijn openheid voor jongeren, zijn door respect voor anderen getemperde beginselvastheid, het plichtsbewustzijn waarmee hij zijn opeenvolgende taken heeft waargenomen, zijn klasse: hij was een echte *gentleman*. Bij zijn afscheid in Kinshasa zegde Decaan Bayona-ba-Meya dat „l'ouverture aux autres est certainement le trait dominant” van Rubbens en zijn echtgenote. Toen hij op emeritaat ging in de UFSAL benadrukte Decaan Vanhemelryck zijn „zorg voor de minder bedeeden, de zwakken in deze maatschappij”. Hij heeft niet steeds de gemakkelijkste weg gekozen. Zijn kritische houding in Congo en zijn rechtlijnige Vlaamse overtuiging werden hem door sommigen kwalijk genomen, maar ook zij die het niet met hem eens waren hadden voor hem steeds een groot respect.

Antoine Rubbens werd in 1947 corresponderend lid van de Academie. In 1970 werd hij werkend lid en in 1979 erewerkend lid.

Bibliografie: De kolonisatie in Kongo in het licht van de wettesten. *Congo*, 2 (1): 56-64 (1936). — Enkele opmerkingen nopens de gewoonterechterlijke modaliteiten der belasting in het sultanaat Ruanda. *Congo*, 1 (2): 136-149 (1940). — Essai sur la politique indigène de notre temps. *Lovania*, 4: 53-59 (1944). — Feu la coutume indigène. *Lovania*, 4: 60-64 (1944). — Dettes de Guerre. Elisabethville, éd. „L'Essor du Congo”, 253 pp. (1945). — La polygamie au Congo belge. *Lovania*, 7: 73-92 (1945). — La protection du mariage indigène. *Lovania*, 9: 72-85 (1946). — La formation du droit indigène. *Zaire*, 1 (4): 435-439 (1947). — L'action syndicale près des Congolais. *Zaire*, 1 (10): 1111-1119 (1947). — La législation fiscale de guerre au Congo. *Revue Juridique du Congo Belge*, 24 (3): 86-90 (1948). — La codification de la coutume. *Bulletin des Séances Institut royal colonial belge*, 19 (3): 690-701 (1948). — TEMPELS, P. La philosophie bantoue (traduit du néerlandais par A. Rubbens). Elisabethville, Lovania (1re éd., 1945; 2e éd., 1949; 3e éd., 1965). — L'évolution sociale des Congolais. *Société belge d'Etude et d'Expansion* (Liège), 48 (134): 55-58 (1949). — Le colour-bar au Congo belge. *Zaire*, 3 (5): 503-513 (1949); *Revue de l'Aucaim* (Louvain), 24 (149): 3-22 (1949-1950). — Notre organisation judiciaire répond-elle aux besoins des justiciables? *La Revue Nouvelle* (Bruxelles), 12 (11): 420-426 (1950). — L'épanouissement des institutions judiciaires au Congo belge. *Bulletin des Séances Institut royal colonial belge*, 21 (3): 674-684 (1950). — L'évolution administrative et politique de la colonie. *La Revue Nouvelle* (Bruxelles), 14 (12): 504-520 (1951). — (Samen met GROOTAERT, J.) Réforme de l'organisation judiciaire. Rapport de la 4e commission du CEPSI. *Bulletin du CEPSI*, 16: 174-191 (1951). — Het Belgisch koloniaal beleid. *Lovania*, 19: 35-41 (1951). — Une organisation politique pour le Congo belge. *La Revue Nouvelle* (Bruxelles), 15 (6): 606-619 (1952). — L'incendie en droit pénal congolais. *Revue Juridique du Congo Belge*, 29 (6): 269-272 (1953). — L'apprentissage de la démocratie au Congo belge. *La Revue Politique* (Bruxelles), 111 (6): 609-620 (1953). — L'extension du bénéfice du sursis et de la réhabilitation aux justiciables indigènes. *Bulletin du CEPSI*, 20: 3-5 (1953). — Les différents statuts des habitants du Congo. *Bulletin des Séances Institut royal colonial belge*, 24 (2): 423-439 (1953). — Décentralisation des pouvoirs. Décentraliser? Oui! mais quoi? et comment? *Lovania*, 33 (12): 41-45 (1954). — De sociale bevordering van de mulatten. *Zaire*, 8 (5): 507-512 (1954). — La symbiose des blancs et des noirs. *La Revue Nouvelle* (Bruxelles), 22 (7-8): 9-15 (1955). — Pierre Ryckmans, l'école belge de colonisation. *Lovania*, 37 (13): 37-47 (1955). — Belgian Congo 1953-1954. I. Tendencies of public opinion and behavior of individuals; II. Policy of the colonial authority; III. Legislation 1953-1954; IV. Judicial organisation and procedure. *Civilisations* (Bruxelles), 5 (1): 130-136 (1955). — Belgian Congo. I. Political affairs in 1955; II. Summary of legislation, November 1954 - April 1956. *Civilisations* (Bruxelles), 6 (2): 282-286 (1956). — Le mariage entre indigènes et non-indigènes au Congo belge. *Zaire*, 10 (2): 147-149 (1956). — La politique congolaise, les données du problème. *La Revue Nouvelle* (Tournai), 26 (11): 444-451 (1957). — Belgian Congo. Political developments. Legislation. *Civilisations* (Bruxelles), 7 (2): 245-250 (1957). — Belgian Congo. Political developments. Review of legislation (March 1957-1958). *Civilisations*, 8 (2): 335-340 (1958). — La confusion politique au Katanga. *La Revue Nouvelle* (Tournai), 28 (10): 308-313 (1958). — La consultation populaire du 22 décembre 1951 à Elisabethville. *Problèmes Sociaux Congolais*, 42: 77-81 (1958). — Le Congo unitaire ou fédéral. *La Revue Nouvelle* (Tournai), 30 (7): 82-87 (1959). — Belgian Congo. Political developments. *Civilisations* (Bruxelles), 9 (2): 245-250 (1959). — Le rang du privilège du fonds de commerce. *Journal des Tribunaux d'Outre-Mer*, 8 (106): 29-30 (1959). — Political awakening in the Belgian Congo. *Civilisations* (Bruxelles), 10 (1): 63-76 (1960). — Balkanisation du Congo ou articulation tribale de l'Afrique. *La Revue Nouvelle* (Tournai), 31 (7): 69-73 (1960). — Les fonctionnaires coloniaux et l'Etat indépendant. *La Revue Nouvelle* (Bruxelles), 31 (4): 396-402 (1960). — La décolonisation du droit et de l'organisation judiciaire dans la République du Congo. *Bulletin des Séances Académie Royale des Sciences d'Outre-Mer*, 7 (6): 798-808 (1961). — La querelle autour de la coutume. *Antennes* (Léopoldville), 2: 11-15 (1961-1962). — Arrestation - détention. *Revue Judiciaire Congolaise*, 1 (2): 20-22 (1962). — Note sous Cour d'appel du Ruanda-Urundi, 14 décembre 1961. *Revue Judiciaire Congolaise*, 1 (2): 28-29 (1962). — Note sous Tribunal de Première Instance à Léopoldville, 25 octobre 1961. *Revue Judiciaire Congolaise*, 1 (2): 34 (1962). — Les dimensions de la coutume. *Revue Judiciaire Congolaise*, 1 (3): 44-50 (1962). — Note sous Tribunal de District à Léopoldville, 7 octobre 1961. *Revue Judiciaire Congolaise*, 1 (4): 86 (1962). — Note sous Cour d'appel de Léopoldville, 27 novembre 1962. *Revue Judiciaire Congolaise*, 2 (1): 19 (1963). — Les dommages-intérêts alloués d'office par les juridictions répressives. *Revue Judiciaire Congolaise*, 2 (4): 85-91 (1963). — Note sous Cour d'appel de Léopoldville, 24 septembre 1963. *Revue Judiciaire Congolaise*, 2 (4): 94 (1963). — Note sous Tribunal de District de l'Equateur, 28 novembre 1962. *Revue Judiciaire Congolaise*, 2 (4): 98-99 (1963). — Université Lovanium de Léopoldville. La Faculté de droit et le Centre d'études de droit comparé africain. In: Les sciences

humaines et l'Afrique à l'Université Lovanium, Léopoldville. Publication de l'Université Lovanium de Kinshasa, pp. 35-44 (1963). — L'amende dite transactionnelle. *Revue Juridique du Congo*, 40 (3): 141-146 (1964). — La procédure par défaut en droit judiciaire privé congolais. *Revue Juridique du Congo*, 41 (n^o spécial): 243-258 (1965). — Le droit judiciaire congolais. III. L'instruction criminelle et la procédure pénale. Léopoldville-Bruxelles, 469 pp. (1965). — Le Centre d'études de droit comparé de l'Université Lovanium à Léopoldville. In: POIRIER, J. (éd.), Etudes de droit africain et de droit malgache. Tananarive, Université de Madagascar, Etudes malgaches, pp. 525-529 (1965). — L'indépendance des magistrats dans la République démocratique du Congo. Constitution - Loi - Statut. *Mém. Acad. r. Sci. Outre-Mer*, XXXIV (4), 48 pp. (1966). — La justice militaire. *Revue Juridique du Congo*, 42 (1): 3-12 (1966). — The Congo Democratic Republic. In: MILNER, A. (Ed.), African Penal Systems. Oxford (*Coll. African Law Reports*), pp. 13-32 (1967). — La réforme judiciaire du 10 juillet 1968 en République du Congo. *Cahiers Economiques et Sociaux*, 7 (4): 411-429 (1969). — Le droit judiciaire congolais. I. Le pouvoir, l'organisation et la compétence judiciaires. Kinshasa - Bruxelles (1970). — Replik op de mededeling van A. Durieux over de immatriculatie van Kongolezen. *Mededelingen der Zittingen Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen*, 17 (3): 374-377 (1971). — Conciliateurs, experts, arbitres rapporteurs, arbitres et amiables compositeurs. *Revue Juridique du Zaïre* (n^o spécial 50e anniv.), pp. 173-180 (1970). — Le droit judiciaire zairois (vol. 2). Kinshasa, Presses universitaires du Zaïre (1978). — La force probante des contrats attestés. *Revue Juridique du Zaïre*, 63: 1-4 (1987).

6 juni 2006.

F. Reyntjens.

Affiniteten: Filip Reyntjens heeft Antoine Rubbens gedurende vijftien jaar gekend als confrater in de Academie, waar A. Rubbens één van zijn peters was.